مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی
شماره‌های ۷۷ و ۷۸، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۷، صفحات ۴۵- ۲۹

بررسی عملکرد تعاونیهای مرزنشین استان فارس طی سالهای ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵

الیزابت سلطانی شیرازی *

تأسیس تعاونیهای مرزنشین و انجام مبادلات مرزی باعث رونق بازار کار و کاهش بار تورم در مناطق مرزی می‌شود. با توجه به شرایط نامساعد آب و هوایی و نبودِ کشاورزی و صنایع مستمر در مناطق مشمول مبادلات مرزی استان فارس، توسعه فعالیتهای تجاری و افزایش حجم معاملات نه تنها از مهاجرت مرزنشینان جلوگیری می‌کند بلکه موجب افزایش رفاه در این مناطق خواهد شد.

در سال ۱۳۸۵ تعداد اعضای تعاونیهای مرزنشین فارس ۲۰۵۰۸۶ نفر و تعداد خانوارهای آن ۴۲۵۲۹ نفر بوده که در مقایسه با سالهای اخیر رشد چشم‌گیری یافته و سرمایه فعلی این شرکتها نسبت به رقم سرمایه اولیه ۲/۴ برابر شده است. طی سالهای اخیر سهمیه ارزی تعاونیهای مرزنشین فارس روندی متغیر داشته و تعاونی مرزنشین لامرد بالاترین سهم ارزی در این خصوص را به خود اختصاص داده است (به طور متوسط ۲۰درصد). میزان کل صادرات تعاونیهای مرزنشین فارس در سال ۱۳۸۵، ۲۵/۴ درصد افزایش یافته و میزان واردات این تعاونیها ۵۸/۱ درصد رشد داشته است.

واژه‌های کلیدی: تعاونیهای مرزنشین، بازارچه‌های مرزی، سهمیه ارزی، مبادلات بازرگانی، سود پرداختی.

۱. مقدمه

تأسیس تعاونیهای مرزنشین و انجام مبادلات مرزی از دیرباز به عنوان اهرمی اقتصادی، باعث رونق بازار کار و کاهش تورم در مناطق مرزی شده است. مبادلات مرزی بخشی از بازرگانی خارجی بوده که همسویی کاملی با اهداف بازرگانی خارجی دارد. بخش بازرگانی مرزی، به علت ظرفیت سودآوری آن و سابقه داد و ستد با کشورهای همجوار از بخشهایی است که با تقویت و توسعه آن می‌توان پاره‌ای از مشکلات اقتصادی استان را حل کرد و تقویت سایر بخشها را در افق بلندمدت در راستای رشد و توسعه استان فراهم نمود.

* کارشناس ارشد اقتصاد و کارشناس مطالعات اقتصادی سازمان امور اقتصادی و دارایی استان فارس

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

می‌توان گفت هدف از تأسیس تعاونیهای مرزنشین و ایجاد بازارچه‌های مرزی در استان، اشتغال‌زایی (به عنوان مهم‌ترین هدف)، جلوگیری از مهاجرت مرزنشینان، جلوگیری از تجارت غیرقانونی ساکنان مرزی، جلوگیری از سوء استفاده شبکه‌های قاچاق از افراد بومی برای حمل و نقل کالا و نظایر آن است.

بازارچه‌های مرزی تا حدودی علاوه بر سرعت بخشیدن به تجارت در صادرات غیرنفتی، در رشد و شکوفایی و توسعه اقتصادی منطقه مفید بوده و کمک بزرگی به ایجاد اشتغال می‌کند و علاوه بر اشتغال مستقیم تعداد زیادی از مردم مناطق اطراف این بازارچه‌ها، موجب اشتغال غیرمستقیم تعداد زیادی از ساکنان منطقه در ارتباط با حمل و نقل و تهیه کالاهای صادراتی می‌شود. از مزایای ایجاد بازارچه‌های مرزی در فارس می‌توان به این موارد اشاره کرد:

- ایجاد اشتغال در مناطق مرزی،
- گردشگری،
- جریان داد و ستد تجاری،
- تأمین امنیت اقتصادی و اجتماعی،
- افزایش سرمایه‌گذاری محلی و خارجی،
- گسترش صادرات غیرنفتی،
- افزایش تولید واحدهای صنعتی و تولیدی شهرهای حاشیه‌ای،
- سالم‌سازی اقتصاد و افزایش مبادلات مرزنشینان،
- ممانعت از شیوع پدیده قاچاق کالا در مرزها،
- جلوگیری از مهاجرت مرزنشینان،
- ارتقاء روابط اقتصادی و سیاسی با کشورهای همسایه.

در مورد استان فارس، طبق مقررات صادرات و واردات و آیین‌نامه اجرایی آن، به‌رغم اینکه از استانهای مرزی نیست، ولی چون قسمتی از این استان (لار و لامرد و مهر) کمتر از ۳۰ کیلومتر با سواحل خلیج فارس فاصله دارد، افراد ساکن در این منطقه طبق آیین‌نامه اجرایی مقررات صادرات و واردات، جزو مرزنشینان محسوب می‌شوند. بنابراین ایجاد بازارچه‌ها و مناطق ویژه در این قسمتها، زمینه را برای عرضه کالاهای داخلی و خرید کالاها و توسعه بازرگانی خارجی فراهم می‌کند.

با اینکه مرزنشینان استان نسبت به سالهای اولیه تأسیس تعاونی مرزنشین (۱۳۶۵) حجم قابل ملاحظه‌ای از مبادلات بازرگانی را به خود اختصاص داده‌اند و با فعالیتهای مثمرثمر خود در چند سال اخیر امید را در دل مردم منطقه زنده کرده‌اند، ولی در عمل با توان بالقوه خود فاصله زیادی دارند.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

با توجه به شرایط سخت آب و هوایی و نبودِ کشاورزی و صنعت در این‌گونه مناطق، روشن است که با توسعه فعالیتهای تجاری و افزایش حجم معاملات، نه تنها از مهاجرت مرزنشینان جلوگیری می‌شود، بلکه موجب افزایش رفاه در این مناطق نیز خواهد شد.

در این مقاله به بررسی عملکرد تعاونیهای مرزنشین استان فارس در سالهای ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ و بیان مشکلات آنها و ارائه پیشنهادهایی برای مرتفع شدن این مشکلات، پرداخته خواهد شد.

۲. چگونگی اداره و فعالیت بازارچه‌های مرزی

طبق قانون، بازارچه‌های مرزی، همان‌طور که از نامش پیداست، محوطه‌ای است محصور، واقع در نقاط صفر مرزی و در جوار گمرک یا مکانهایی که طبق تفاهم‌نامه‌های منعقد بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای همجوار، مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا است. در مورد استان فارس همان‌طور که پیشتر نیز ذکر شد و به دلیل اینکه قسمتی از این استان کمتر از ۳۰ کیلومتر با سواحل خلیج فارس فاصله دارد، افراد ساکن در این منطقه طبق آیین‌نامه اجرایی مقررات صادرات و واردات در راستای اجرای تبصره ۲ ماده ۱۲ قانون یادشده جزو مرزنشینان محسوب می‌شوند.

اهالی این مناطق می‌توانند کالاها و محصولات مورد نیاز خود را با رعایت مقررات صادرات و واردات و ضوابط مقرر در قانون، عرضه کنند. استقرار گمرک در ورود و خروج بازارچه ضروری بوده و اعمال مقررات صادرات و واردات و نظارت بر رعایت آن بر عهده گمرک است. به طور کلی مبادلات در بازارچه‌های مرزی پس از استقرار مأموران وزارت کشور، بازرگانی، گمرک و نیروی انتظامی و با اعمال دقیق مقررات مربوط در مورد نوع و میزان کالاهای وارداتی و پرداخت کامل حقوق دولت مجاز خواهد بود.

چگونگی رعایت و تردد افراد به بازارچه را استانداری محل با صدور مجوز مشخص می‌کند. صادرات و واردات کالاها از این بازارچه‌ها با ارائه کارت پیله‌وری که توسط اداره بازرگانی شهرستان صادر می‌شود امکان‌پذیر بوده و نیاز به ارائه کارت بازرگانی ندارد. ورود و ترخیص کالا از بازارچه‌ها با ارائه فاکتور فروش بازارچهٔ کشور مقابل امکان‌پذیر بوده و در مواردی که کالاهای وارد شده از بازارچه طرف مقابل تأمین نشود و ارائه فاکتور فروش امکان‌پذیر نباشد، قیمت کالاهای وارداتی توسط گمرک تعیین می‌شود. واردات کالا در برابر صادرات از بازارچه، پس از ثبت آماری که توسط وزارت بازرگانی انجام می‌شود امکان‌پذیر بوده و نیاز به ثبت سفارش (پرداخت مبلغ ۲۷۵ ریال از هر دلار) نیست.

در سال ۱۳۷۲ امتیاز مرزنشینی از شهرستان لامرد حذف شد ولی از نظر اهمیت و نقش حساس شرکتهای یاد شده در حل مشکلات معیشتی مردم محروم و مستضعف لامرد و نیز جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه آنها به دیگر نقاط استان با پیگیریهای به عمل آمده دوباره در سال ۱۳۷۶ با

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

تصویب هیئت دولت با تقاضای الحاق مجدد لامرد به مناطق مشمول مبادلات مرزی و شروع فعالیت دوباره این شرکتها و تأمین اقلام قابل توجهی از نیازمندیهای مردم این شهرستان باعث خرسندی عموم مردم و بهبود وضع آنها شده است.

۳. وضع تعاونیهای مرزنشین استان فارس

با توجه به وجود شرایط جوی نامناسب در نواحی مرزی استان، به نحوی که امکان هرگونه فعالیت در زمینه کشاورزی از ساکنان این مناطق گرفته شده به دلیل شوره‌زار بودن و حاصل‌خیز نبودن خاک، اگر هم کشاورزی صورت می‌گیرد به شیوه سنتی است که دارای شاخص عملکرد و ارزش افزوده پایین بوده و بخش صنعت نیز در این مناطق سهم خود را به نفع بخش خدمات و بازرگانی از دست داده و ساکنان این مناطق تمایل به مهاجرت به سایر نقاط استان و حتی کشورهای عرب حاشیه‌نشین خلیج فارس را داشته‌اند.

به‌رغم مرزنشین بودن مردم این منطقه، تعاونیهای مرزنشین استان، نسبت به سایر استانها بسیار دیرتر تشکیل شده است. اولین شرکت در سال ۱۳۶۵ با عنوان تعاونی مرزنشین لامرد و حومه با سرمایه اولیه‌ای حدود ۹۳۳۹۵ هزار ریال تشکیل شده و طبق مقایسه با سرمایه فعلی آن (در سال ۱۳۸۵)، شاهد رشد آن در این دو مقطع بوده‌ایم که این رقم نسبت به سال ۱۳۶۵، ۲/۵ برابر شده است. (جدول ۱)

طبق آمارهای موجود در سال ۱۳۷۰ تعداد اعضای اولیه این تعاونیها ۲۵۹۹۰ نفر بوده که با مقایسه این تعداد در سال ۱۳۸۵ (۲۰۵۰۸۶ نفر) شاهد نه برابر شدن این رقم هستیم. این امر، خود نمادِ مناسبی برای ایجاد اشتغال برای مرزنشینان استان فارس و مصداق و تبلور عینی حضور مردم در امورِ اقتصادی این نواحی است.

شرکت تعاونی لامرد با ۳۴۷۸۱ عضو (۱۶ درصد کل اعضا) و ۸۷۸۳ خانوار (۲۱ درصد کل خانوارها) بیشترین تعداد عضو و خانوار را در سال ۱۳۸۵ به خود اختصاص داده و کمترین تعداد اعضا و خانوارها مربوط به تعاونیهای دهشیخ و اردوان است. به طور کلی ۵۰ درصد از کل اعضا و خانوارهای شرکت تعاونیهای مرزنشین استان فارس در شهرستان لامرد و بقیه ساکن شهرستان مهر و لار هستند. در سال ۱۳۸۵ تمام سرمایه فعلی مرزنشینان فارس ۶۰۷۷۹۰۷ هزار ریال گزارش شده که شرکت تعاونی اسیر با ۳۷ درصد (۲۲۲۶۰۳۶ هزار ریال)، بیشترین میزان سهم را به خود اختصاص داده است (جدول ۱).

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

جدول۱. وضع تعاونیهای مرزنشین استان فارس در سال ۱۳۸۵ (هزار ریال)

ردیف	نام تعاونی مرزنشین	تاریخ تأسیس	تعداد اعضاء	تعداد خانوار	سرمایه اولیه	سرمایه فعلی
۱	لامرد	۶۵/۱۰/۱۱	۳۴۷۸۱	۸۷۸۳	۹۳۳۹۵	۲۳۴۷۳۹
۲	علاء مرودشت	۶۶/۵/۲۷	۱۶۴۲۵	۳۳۵۶	۵۵۰۰۰	۱۵۶۰۰۲۲
۳	خیرگو	۸۰/۱/۲۶	۹۷۱۰	۱۹۷۸	۱۴۴۵۷۰۰	۵۱۱۸۰
۴	شیخ عامر	۸۱/۳/۱۹	۷۸۲۱	۱۷۲۰	۷۵۰۰۰	۱۴۲۷۶۰
۵	چاهورز	۶۶/۵/۲۶	۱۳۶۳۲	۳۱۲۵	۳۹۴۶۵	۸۸۷۷۵
۶	ترمان	۸۲/۱۰/۱۰	۷۰۶۵	۱۳۲۹	۱۵۰۰۰۰	۶۸۳۰۰
۷	دهشیخ	۸۲/۱۱/۱	۴۶۵۴	۹۱۱	۱۵۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰
۸	سیگار	۸۲/۸/۲۸	۹۸۹۷	۲۰۶۱	۱۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰
۹	اشکنان	۶۶/۶/۸	۱۶۷۹۱	۲۷۵۰	۴۲۴۶۰	۷۲۱۱۵۷
۱۰	مهر	۶۵/۱۱/۱۴	۱۲۷۵۲	۲۰۹۳	۳۰۴۰۵	۶۵۹۲۰
۱۱	وراوی	۶۶/۴/۲۶	۱۴۶۷۳	۳۷۲۰	۳۲۳۲۵	۵۳۳۵۵
۱۲	اردوان	۸۲/۶/۲۵	۶۰۰۰	۷۰۰	۲۵۰۰۰۰	۳۰۹۰۰۰
۱۳	گله دار	۶۵/۱۲/۱۳	۱۸۱۶۰	۳۶۱۴	۴۲۸۴۰	۱۱۷۸۶۷
۱۴	اسیر	۶۵/۱۱/۹	۱۴۰۰۰	۲۴۰۰	۱۵۳۰۰	۲۲۲۶۰۳۶
۱۵	بیرم	۶۶/۸/۱۰	۱۸۷۸۹	۳۷۸۹	۲۷۱۸۵	۱۸۸۷۹۶
جمع			۲۰۵۰۸۶	۴۲۵۲۹	۲۵۴۹۰۷۵	۶۰۷۷۹۰۷

مأخذ: اداره تعاون و سازمان بازرگانی

نمودار ۱. تعداد اعضای تعاونیهای مرزنشین استان فارس در سال ۱۳۸۵ (نفر)

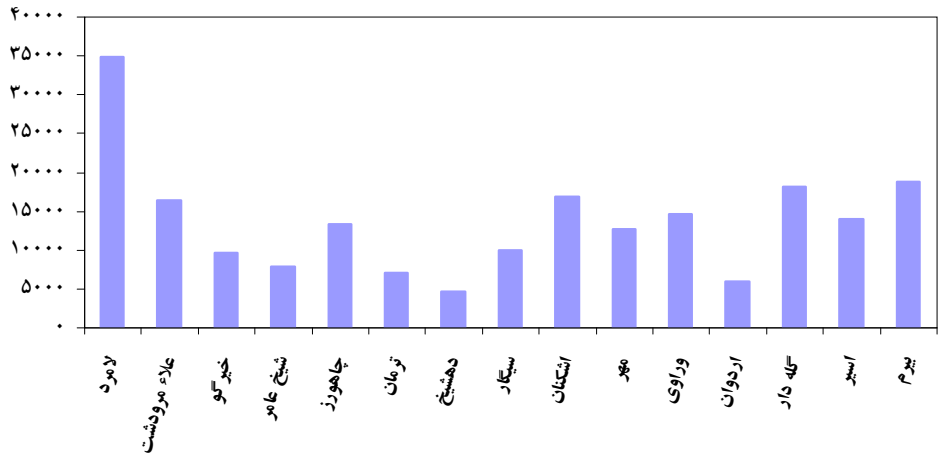

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

نمودار ۲. تعداد خانوار تعاونیهای مرزنشین استان فارس در سال ۱۳۸۵ (خانوار)

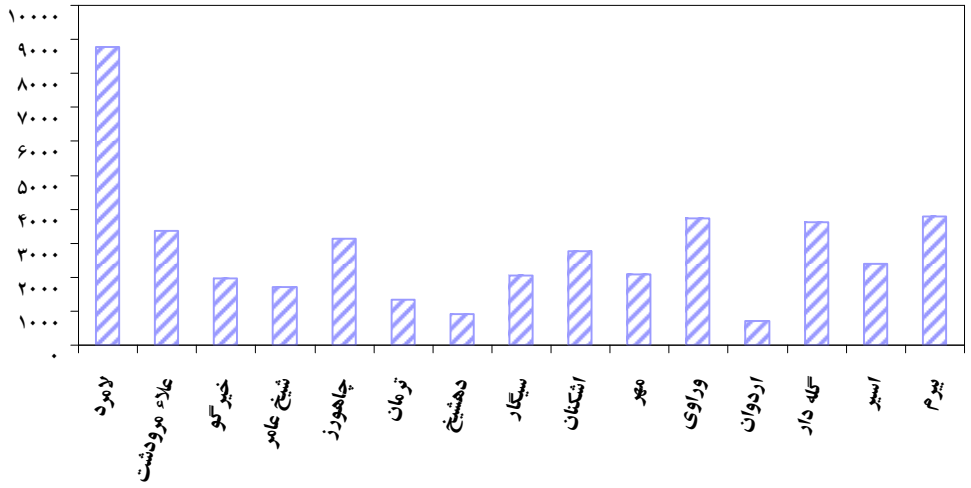

نمودار ۳. مقایسه سرمایه اولیه و فعلی تعاونیهای مرزنشین استان فارس (هزار ریال)

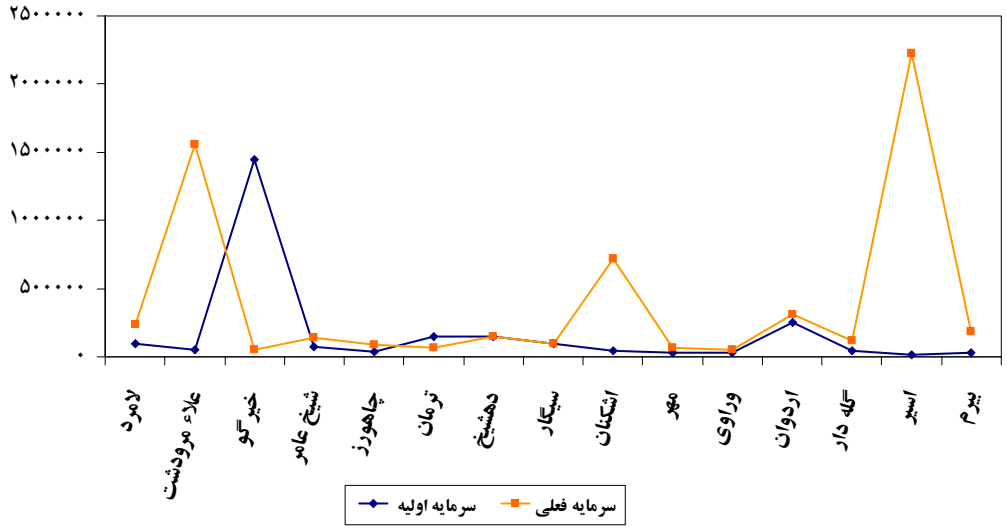

۴. سهمیه ارزی مرزنشینان

وجود سهمیه ارزی برای مبادلات مرزی، موجب اشتغال و درآمد حاشیه‌ای برای مرزنشینان به دلیل نگهداشت جمعیت در مناطق مرزی است و تجربه نشان داده که هرگاه به نحوی این سهمیه کاهش یابد، بلافاصله آثار خود را به صورت رونق قاچاق برای جایگزین کردن درآمد مبادلات مرزی نشان می‌دهد. با وجود این سهمیه، مرزنشینان می‌توانند علاوه بر نظم بخشیدن به بازرگانی خارجی و رفع

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

پدیده قاچاق، ارزش افزوده به دست آمده را نصیب خود نمایند که این امر سبب برنامه‌ریزی و ایجاد یک افق بلندمدت در راستای رشد و توسعه استانهای مرزی می‌شود.

جدول (۲) سهمیه ارزی ۱۳ تعاونی مرزنشین استان فارس را طی سالهای ۱۳۸۵- ۱۳۸۳ نشان می‌دهد. در فاصله این سالها کل سهمیه ارزی این تعاونیها روندی متغیر داشته است به طوری‌که در سال ۱۳۸۴ تمام سهمیه ارزی تعاونیهای مرزنشین ۵۵۹۱۶۶۵ دلار افزایش یافته و نسبت به سال ۱۳۸۳ حدود سه برابر شده است. اما در سال ۱۳۸۵ کل سهمیه ارزی تعاونیهای مرزنشین ۳۱۰۲۰۵۴ دلار کاهش یافته و روندی نزولی داشته است (رشد منفی ۳۶/۶ درصدی) که این شرایط آثار نامطلوبی بر روند فعالیتهای تعاونیهای مرزنشین خواهد داشت.

در سال ۱۳۸۳ تعاونی مرزنشین لامرد، بالاترین سهمیه ارزی را به خود اختصاص داده (۲۳ درصد و ۶۴۴۰۴۱ دلار) است. به عبارت دیگر سهمیه ارزی تعاونی لامرد در سال ۱۳۸۴، حدود ۹۶۱۳۱۴ دلار افزایش یافته و نسبت به سال ۱۳۸۳ حدود ۲/۵ برابر شده، در حالی‌که در سال ۱۳۸۵ سهمیه ارزی آن، ۶۳۱۴۱۷ دلار کاهش یافته است (روند نزولی ۳۹/۳ - درصدی). از این بابت در سال ۱۳۸۳ رتبه دوم به تعاونی گله‌دار (۱۲ درصد) و کمترین سهمیه به تعاونی مرزنشین ترمان (۱/۳ درصد) اختصاص داشته است.

طی سالهای ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ همچنان تعاونی مرزنشین لامرد بالاترین سهمیه ارزی را دارا بوده ولی به تدریج این روند کاهش یافته (به ترتیب ۱۹ درصد و ۱۸/۳ درصد) و طی این سالها رتبه دوم از آن تعاونی بیرم بوده و کمترین سهم نیز به تعاونی اردوان اختصاص یافته است.

نکته قابل توجه تعمیم روند صعودی ـ نزولی سهمیه ارزی برای تمام تعاونیهای مرزنشین فارس است که اگر این حالت تداوم یابد بر سالم‌سازی اقتصاد مرزی و افزایش مبادلات این ناحیه اثری منفی خواهد گذاشت و موجب می‌شود مردم ساکن در این نوار مرزی، زندگی روزمره خود را از راه تجارت کالاهای خارجی و در نهایت قاچاق بگذارنند. بنابراین دولتمردان باید به منظور ایجاد رغبت مرزنشینان به سکونت در این نواحی در راستای رفع این مشکل چاره‌اندیشی کنند تا اشتغال پایدار در این نقاط پایه‌ریزی شده و فعالیتهای مرزنشینان یکپارچه شود.

همچنین کاهش تسهیلات اعطایی برای مبادلات مرزی باعث کاهش درآمد این شرکتهای تعاونی از محل مبادلات ارزی خواهد شد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

جدول ۲. سهمیه ارزی تعاونیهای مرزنشین فارس (دلار)

تعاونی مرزنشین	سهمیه ارزی		
	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵
تعاونی مرزنشینان لامرد	۶۴۴۰۴۱	۱۶۰۵۳۵۵	۹۷۳۸۶۸
تعاونی مرزنشینان گله دار	۳۲۲۳۴۰	۸۹۴۳۷۹	۵۰۸۴۸۰
تعاونی مرزنشینان اشکنان	۲۷۶۳۸۵	۸۰۱۳۴۶	۴۵۹۹۰۰
تعاونی مرزنشینان علاء مرودشت	۲۴۸۱۴۵	۷۰۰۰۰۰	۴۵۹۹۰۰
تعاونی مرزنشینان اسیر	۲۱۳۰۰۰	۵۹۲۰۰۰	۳۹۲۰۰۰
تعاونی مرزنشینان مهر	۱۵۱۶۰۲/۷	۴۵۹۲۵۹	۳۵۷۰۵۶
تعاونی مرزنشینان چاهورز	۲۰۶۴۶۸	۶۲۲۱۲۶	۳۸۱۶۹۶
تعاونی مرزنشینان وراوی	۱۸۲۱۱۵	۵۶۶۸۶۴	۴۱۳۳۶۴
تعاونی مرزنشینان خیرگو	۱۳۳۳۰۲/۵	۴۴۳۷۴۲	۲۷۱۸۸۰
تعاونی مرزنشینان شیخ عامر	۹۶۸۹۷	۳۶۰۵۵۹	۲۱۸۹۸۸
تعاونی مرزنشینان ترمان	۳۶۱۳۹	۳۲۱۲۵۸	۱۹۷۸۲۰
تعاونی مرزنشینان اردوان	۵۵۱۸۴/۷	۱۶۴۷۶۰	۱۶۸۰۰۰
تعاونی مرزنشینان بیرم	۲۹۴۷۲۱	۹۲۵۳۵۸	۵۵۲۰۰۰
جمع	۲۸۶۵۳۴۱	۸۴۵۷۰۰۶	۵۳۵۴۹۵۲

مأخذ: اداره کل تعاون فارس، سازمان بازرگانی فارس

جدول ۳. روند سهمیه ارزی تعاونیهای مرزنشین فارس (دلار)

تعاونی مرزنشین	سهمیه ارزی				
	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲
تعاونی مرزنشینان لامرد	۱۶۲۰۰۰۰	۱۵۰۱۴۰۰	۱۲۵۴۶۲۵	۱۵۰۰۲۶۹	۱۴۹۴۳۸۰
تعاونی مرزنشینان گله دار	۶۳۱۷۰۰	۶۳۱۷۰۰	۵۲۰۶۵۰	۷۵۵۴۸۷	۷۰۸۲۴۰
تعاونی مرزنشینان اشکنان	۶۰۷۴۵۰	۶۲۰۵۵۰۰	۵۱۹۷۲۰	۶۲۴۰۶۴	۶۰۷۲۶۹
تعاونی مرزنشینان علاء مرودشت	۵۱۲۳۵۰	۵۱۳۵۵۰	۴۴۹۰۴۰	۵۷۷۹۰۴	۵۴۵۲۲۰
تعاونی مرزنشینان اسیر	۴۵۲۳۰۰	۴۵۲۳۰۰	۳۷۷۲۰۰	۵۱۶۳۴۳	۴۶۸۰۰۰
تعاونی مرزنشینان مهر	۴۶۳۲۰۰	۴۶۳۲۰۰	۳۸۲۱۲۰	۴۹۳۴۰۱	۴۵۴۳۵۰
تعاونی مرزنشینان چاهورز	۶۶۰۰۰۰	۶۵۳۵۰۰	۴۴۷۲۰۰	۴۱۵۰۶۳	۴۵۳۶۴۸
تعاونی مرزنشینان وراوی	۴۰۰۴۰۰	۴۰۰۴۰۰	۳۳۹۳۶۵	۴۲۶۸۸۸	۴۰۰۱۴۰
تعاونی مرزنشینان خیرگو	مشترک با چاهورز	مشترک با چاهورز	۱۰۷۰۶۰	۳۰۰۶۴۳	۲۹۳۸۹۰
تعاونی مرزنشینان شیخ عامر	–	–	–	۷۸۶۲۸	۲۰۱۳۵۷
تعاونی مرزنشینان ترمان	–	–	–	–	–
تعاونی مرزنشینان اردوان	–	–	–	–	–
تعاونی مرزنشینان بیرم	–	–	–	–	–
جمع	۵۳۴۷۴۰۰	۵۲۳۶۶۰۰	۴۳۹۶۹۸۰	۵۶۸۸۶۹۰	۵۶۲۵۵۹۴

مأخذ: سازمان بازرگانی فارس

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

نمودار ۴. سهمیه ارزی تعاونیهای مرزنشین استان فارس طی سالهای ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۵ (دلار)

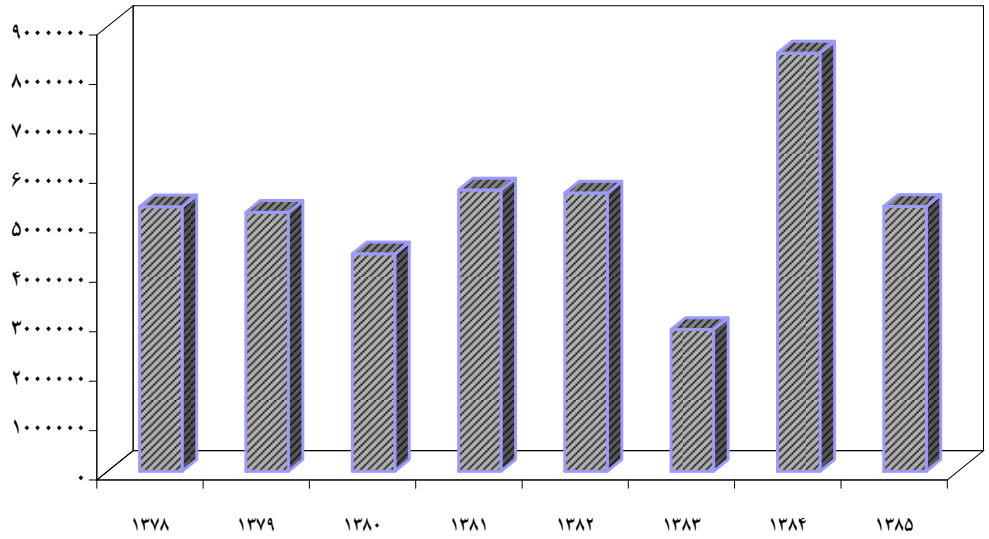

۵. عمده اقلام مهم صادراتی تعاونیهای مرزنشین استان فارس

این اقلام نسبت به فصول سال متغیر ولی بیشتر کالاهای صادراتی از بازارچه‌های مرزی فارس در چهار گروه مواد غذایی، محصولات کشاورزی، کالاهای صنعتی، صنعتی مصرفی و محصولات معدنی به این شرح طبقه‌بندی می‌شوند:

الف - گروه مواد غذایی: خرما، شیرین عسل، بیسکویت پتی‌بور، تن ماهی، نمک، کشمش، مویز، گلاب، بادام، نوشابه.

ب - گروه محصولات کشاورزی: هندوانه، خربزه، سیب درختی، سیب‌زمینی، خیار، بادمجان، نارنگی، کلم پیچ.

ج - گروه کالاهای صنعتی و صنعتی مصرفی: اشیاء آشپزخانه، آینه ماشین، یخچال ۱۴ فوت، پستانک، دیگ زودپز آلومینیومی، ظروف تفلون، نایلون پلاستیکی، اجاق گاز، کفش، ظروف پلاستیکی، تیر برق، صابون، پشتی، کولر آبی، لوستر، لوله پولیکا، پروفیل، میل‌گرد، ورق فولادی، روغنهای رزین.

د - گروه محصولات معدنی: نمک صنعتی، پودر سنگ، بنتونیت (خاک صنعتی)، گچ، سنگ ساختمانی.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

۶. اقلام وارداتی تعاونیهای مرزنشین استان فارس

برنج خوراکی: ۵۰ کیلوگرم برای هر نفر در سال با معافیت کامل حقوق گمرکی و سود بازرگانی.
روغن نباتی خوراکی (جامد و مایع): با رعایت تاریخ مصرف و استاندارد با معافیت کامل حقوق گمرکی و سود بازرگانی.
قند و شکر: در مجموع ۲۰ کیلوگرم برای هر نفر در سال با معافیت کامل حقوق گمرکی و سود بازرگانی.
تمبر هندی: پنج کیلوگرم برای هر نفر در سال فقط برای نقاط ساحلی مشمول ۵۰ درصد معافیت حقوق گمرکی و سود بازرگانی.
چرخ خیاطی دستی یا صنعتی کامل: یک دستگاه برای هر ۵۰ نفر در سال با ۵۰ درصد معافیت حقوق گمرکی و سود بازرگانی.
فلاسک چای: یک دستگاه برای هر پنج نفر در سال با معافیت ۳۰ درصد حقوق گمرکی و سود بازرگانی.
شیشه فلاسک چای: یک عدد برای هر پنج نفر در سال با معافیت ۳۰ درصد حقوق گمرکی و سود بازرگانی.
چراغ زنبوری: یک عدد برای هر پنج نفر در سال با معافیت ۲۰ درصد حقوق گمرکی و سود بازرگانی.
فانوس بادی: یک عدد برای هر پنج نفر در سال با معافیت ۵۰ درصد حقوق گمرکی و سود بازرگانی.
چوب ساج: برای لنج سازی، بدون محدودیت.
موتور ژنراتور برق: تا ۲۰ کیلووات برق یک دستگاه برای هر ۲۰ نفر در سال با معافیت ۲۵ درصد حقوق گمرکی و سود بازرگانی.
کمپرسور یخچال: سازگار با محیط زیست، یک دستگاه برای هر ۱۰ نفر در سال با معافیت ۳۰ درصد حقوق گمرکی و سود بازرگانی.
ماشین‌آلات کشاورزی: بدون محدودیت.
دستگاه آب شیرین‌کن: بدون محدودیت.
کولر گازی: فقط برای استانهای جنوبی و لامرد فارس هر خانوار یک دستگاه در سال با معافیت ۳۰ درصد حقوق گمرکی و سود بازرگانی.
انواع مختلف بذر: نظیر گوجه فرنگی، بادمجان، خیار، پیاز، کلم و فلفل، بدون محدودیت.
انواع سموم دفع آفات نباتی: با تأئید سازمان حفظ نباتات، بدون محدودیت.
ماشین پشم‌چینی: بدون محدودیت.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

انواع قیچی: خیاطی، باغبانی و پشم‌چینی، بدون محدودیت.
قطعات خودرو سبک و سنگین و راه‌سازی (به جز قطعات پیکان): بدون محدودیت.
ابزارآلات برشی: بدون محدودیت.
کارد آشپزخانه: هر خانوار شش عدد در سال.
ریش‌تراش دستی و برقی: هر خانوار یک عدد در سال.
پودر فتوکپی: بدون محدودیت در سال.
ماشین حساب رومیزی: هر خانوار یک عدد در سال.
انواع لوله سیاه بدون درز: بدون محدودیت.

۷. عملکرد مبادلات بازرگانی تعاونیهای مرزنشین فارس

ضمن بررسی عملکرد صادرات و واردات تعاونیهای فارس، این عملکرد بر سه شهرستانِ مهر، لامرد و لار در جدولهای ۴ و ۵ و۶ در نظر گرفته شده است.

در مورد تعاونی مرزنشین مهر، رقم صادرات در سال ۱۳۸۵ نسبت به سال قبل ۲۹۴۳۸۴ دلار افزایش یافته (۱۴ درصد رشد) و به مبلغ ۲۴۹۶۶۳۶ دلار رسیده است. در سال ۱۳۸۴ تعاونی گله‌دار بیشترین سهم از کل میزان صادرات را به خود اختصاص داده (۴۰ درصد) و تعاونی وراوی در مقام دوم است (۲۳ درصد)، در حالی‌که در سال ۱۳۸۵، مقام اول و دوم از کل صادرات به شهرستانهای گله دار و مهر به ترتیب با ۳۶/۲ درصد و ۲۲ درصد سهم اختصاص یافته است.

کل رقم واردات تعاونیهای مرزنشین مهر در سال ۱۳۸۵، معادل ۸۴۱۰۸۴ دلار افزایش یافته (۹۴/۶ درصد رشد) و طی سالهای ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ نیز تعاونی گله‌دار با ۹۹/۴ درصد و ۶۸ درصد به ترتیب بالاترین سهم از کل واردات تعاونی مرزنشین مهر را به خود اختصاص داده و دلیل کاسته شدن سهم آن از کل واردات، افزایش سهم واردات دیگر شهرستانها بوده است.

میزان صادرات تعاونی مرزنشین لامرد در سال ۱۳۸۵، به مبلغ ۱۱۷۰۵۲۵ دلار (نسبت به سال قبل) افزایش یافته (۳۵/۳ درصد رشد) و تعاونی شهرستان اشکنان حائز بالاترین سهم صادراتی (۲۳/۳ درصد) بوده و مقام دوم به تعاونی شهرستان چاهورز اختصاص داشته (۲۰/۳ درصد) و در سال ۱۳۸۵ نیز همچنان این حالت وجود داشته با این تفاوت که سهم‌های یادشده تا حدودی کاهش یافته و به ترتیب به ۱۸/۴ و ۱۵/۶ درصد رسیده است.

کل رقم واردات تعاونی مرزنشینان لامرد در سال ۱۳۸۵ معادل ۱۰۵۲۲۰ دلار افزایش یافته (۱۶/۸ درصد) و طی سالهای ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ به ترتیب تعاونی شهرستانهای اشکنان و چاهورز با ۵۳ درصد و ۲۸/۲ درصد سهم از کل واردات، حائز مقامهای اول و دوم بوده‌اند.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

در تعاونی مرزنشین لار که فقط شامل شهرستان بیرم است میزان صادرات در سال ۱۳۸۵، ۱۱۵۰۰۰ دلار افزایش یافته و نرخ رشد صعودی آن ۱۳/۵ درصد است. در همین سال میزان واردات نیز ۸۴ هزار دلار افزایش یافته و رشدی معادل ۱۸/۳ درصد را نشان داده است.

همواره رابطه مستقیمی بین صادرات و واردات مرزنشینان فارس وجود دارد و کاهش صادرات و فواید آن به طور مستقیم، بر روی واردات اثر می‌گذارد زیرا که تأمین مقداری از ارز وارداتی به دلیل درآمد صادراتی مرزنشینان صورت می‌گیرد. همان‌طور که در جداول مربوط دیده می‌شود هرجا میزان صادرات کاهش یافته بلافاصله اثر خود را بر روی واردات نشان می‌دهد. به عنوان مثال سهم صادرات تعاونی گله‌دار از کل صادرات ۴۰ درصد و سهم واردات آن ۹۹/۴ درصد (در سال ۱۳۸۴) بوده است. در سال ۱۳۸۵ با کاهش سهم صادرات تعاونی گله‌دار (۳۶/۲ درصد) سهم واردات نیز به سرعت کاهش یافته و به ۶۸ درصد رسیده است.

از طرفی افزایش تعداد اعضای تعاونیهای مرزنشین استان موجب رشد درآمد حاصل از مبادلات بازرگانی است. با توجه به تراز بازرگانی مثبتی که در جدولهای ۴ و ۵ و ۶ در سالهای ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ وجود دارد شاهد افزایش صادرات و واردات این تعاونیها خواهیم بود.

کاهش سودآوری واردات به دلیل رکود فعالیتهای صادراتی، درآمد مرزنشینان را کاهش داده و به بیکاری افراد ساکن در این مناطق منتهی می‌شود و نیز با توجه به سابقه آشنایی این افراد با مبادلات خارجی سبب تمایل آنها به سمت پدیده قاچاق می‌شود. بنابراین واردات تا حدودی برای مرزنشینان مهم‌تر بوده و دلیل آن نیز سودآوری بیشتر و مشکلات کمتر آن در برابر صادرات است.

با توجه به جدولهای ذکر شده همان‌طور که مشخص شده است میزان صادرات تعاونیهای مرزنشین بیش از واردات آنها بوده (تراز بازرگانی مثبت) که دلیل آن وجود محدودیتهای وارداتی و مشوقهای صادراتی (از نظر مشکلات ارزی) است که البته در سالهای ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ نسبت به دوره‌های قبل، تا حدودی از این شکاف بازرگانی کاسته شده است. این امر نشان‌دهنده این مطلب است که عملکرد تعاونیهای مرزنشین استان فارس به تدریج رو به بهبود بوده است.

در این زمینه پیشنهادهایی که برای توسعه مبادلات مرزی و حذف معضل قاچاق ضروری به نظر می‌رسد عبارت‌اند از:

- شناسایی اقلام مهم مورد نیاز منطقه و ایجاد تسهیلات مناسب برای واردات کنترل شده این اقلام. این تسهیلات می‌تواندکاهش تعرفه‌های گمرکی، حذف مقررات دست و پاگیر اداری به ویژه در سیستم گمرک، تقویت هر چه بیشتر بازارچه‌های مرزی اعم از توسعه عمرانی بازارچه‌ها، تشویق تجار و اهالی مرزنشین برای فعالیت و انعطاف در نظام اداری حاکم بر بازارچه‌ها باشد.
- تقویت همه جانبه بازارچه‌های مرزی استان از طرف تمام دستگاههای ذی‌ربط به اعمال قوانین و مقررات تسهیل شده و جلوگیری از اعمال سلیقه.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

- ایجاد اعتماد بین فعالان اقتصادی و بازرگانی منطقه مبنی بر ثبات مقررات و همکاری منظم دستگاههای متولی.

جدول ۴. عملکرد صادرات و واردات تعاونی مرزنشینان شهرستان مهر (دلار)

ردیف	نام تعاونی مرزنشین	۱۳۸۴		۱۳۸۵	
		صادرات	واردات	صادرات	واردات
۱	مهر و حومه	۴۵۹۲۵۹	–	۵۵۰۱۸۶	۳۳۳۳۵۶
۲	گله دار و حومه	۸۸۳۷۶۹	۸۸۳۷۶۹	۹۰۳۶۲۴	۱۱۷۹۰۰۵
۳	اردوان و حومه	۱۶۴۷۶۰	–	۲۹۲۲۸۸	–
۴	اسیر و حومه	۱۹۶۲۶۵	۵۲۱۹	۲۴۵۵۳۸	۴۰۷۴۵
۵	وراوی و حومه	۵۰۵۱۹۹	–	۵۰۵۰۰۰	۱۷۶۹۵۹
جمع کل		۲۲۰۲۲۵۲	۸۸۸۹۸۱	۲۴۹۶۶۳۶	۱۷۳۰۰۶۵

مأخذ: سازمان بازرگانی فارس ـ اداره کل تعاون فارس

جدول ۵. عملکرد صادرات و واردات تعاونی مرزنشینان شهرستان لامرد (دلار)

ردیف	نام تعاونی مرزنشین	۱۳۸۴		۱۳۸۵	
		صادرات	واردات	صادرات	واردات
۱	لامرد	۳۴۸۷۴۱	–	۴۵۱۲۳۲	–
۲	اشکنان	۷۷۱۶۰۴	۳۳۰۶۷۲	۸۲۴۹۹۵	۱۱۸۸۰۰
۳	علاء مرودشت	۴۱۹۶۹۱	۱۲۶۱۱۱	۶۵۹۳۳۳	۱۶۴۸۳۳
۴	چاهورز	۶۷۳۸۵۸	–	۷۰۰۷۲۳	۲۰۶۸۰۲
۵	خیرگو	۱۴۳۸۳۰	–	۴۸۷۵۶۴	۸۷۲۲۶
۶	سیگار	۳۷۸۷۲۰	–	۴۲۵۱۳۰	–
۷	شیخ عامر	۳۶۰۵۳۲	–	۴۵۰۹۸۱	–
۸	ترمان	۲۱۵۱۹۱	۱۱۲۵۰۱	۳۰۴۲۷۷	۱۲۱۷۱۱
۹	دهشیخ	–	۵۶۵۳۴	۱۷۸۴۵۷	۳۱۶۶۶
جمع کل		۳۳۱۲۱۶۷	۶۲۵۸۱۸	۴۴۸۲۶۹۲	۷۳۱۰۳۸

مأخذ: سازمان بازرگانی فارس ـ اداره کل تعاون فارس

جدول ۶. عملکرد صادرات و واردات تعاونی مرزنشینان شهرستان لار (دلار)

ردیف	نام تعاونی مرزنشین	۱۳۸۴		۱۳۸۵	
		صادرات	واردات	صادرات	واردات
۱	بیرم	۸۵۰۰۰۰	۴۵۸۰۰۰	۹۶۵۰۰۰	۵۴۲۰۰۰

مأخذ: سازمان بازرگانی فارس ـ اداره کل تعاون فارس

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

نمودار ۵. عملکرد صادرات و واردات تعاونی مرزنشینان شهرستان مهر در سال ۱۳۸۵

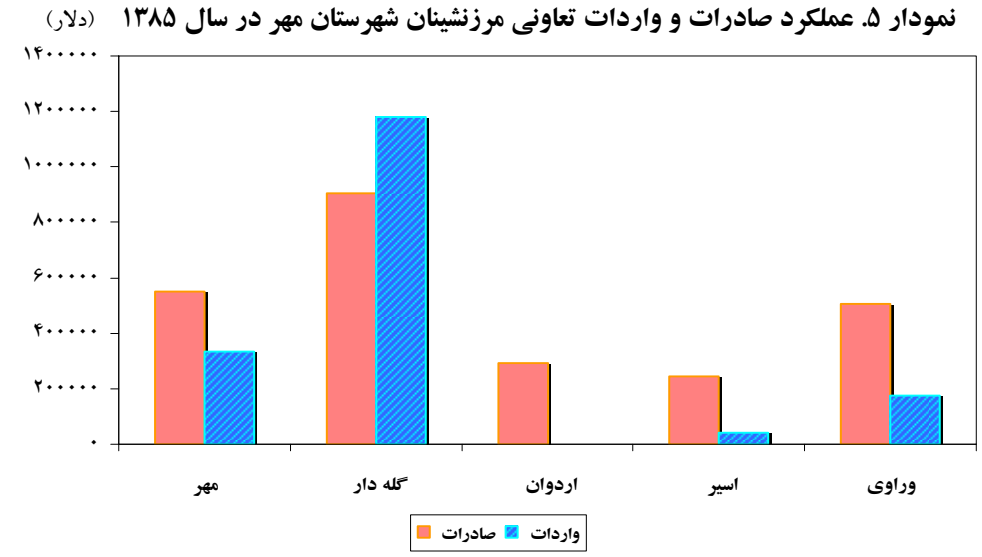

نمودار ۶. عملکرد صادرات و واردات شرکت تعاونی مرزنشینان شهرستان لامرد در سال ۱۳۸۵

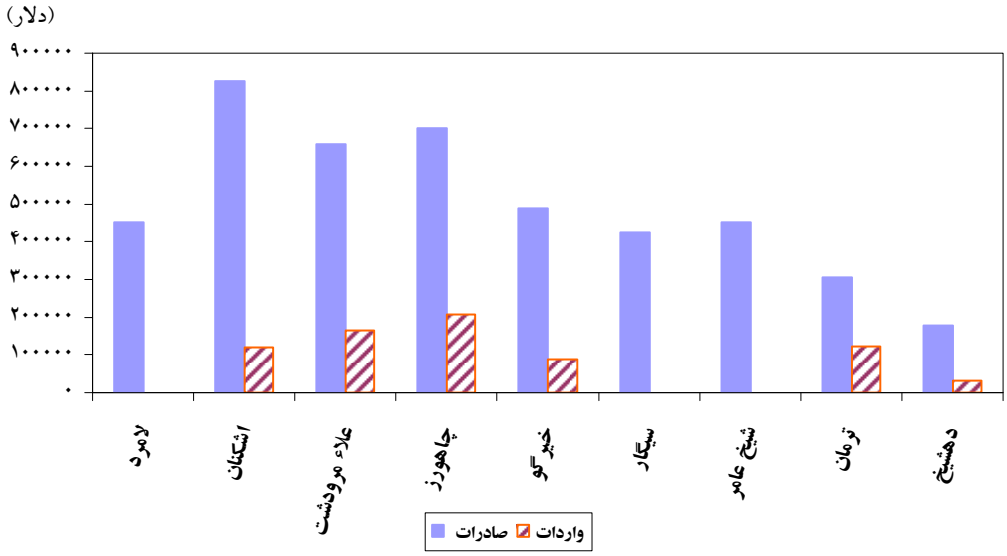

۸. سود پرداختی تعاونیهای مرزنشین فارس

در جدول ۷ آمار فعالیت شرکتهای تعاونی مرزنشین فارس از نظر سود پرداختی بررسی شده است. نحوه تقسیم سود پرداختی این تعاونیها در پایان هر سال مالی به این صورت است که سود ناخالص حاصل از فعالیتهای صادرات و واردات کالاها محاسبه شده، سپس هزینه‌های ثابت و متغیر از آن کسر

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

و سود ویژه محاسبه می‌شود. به دلیل اینکه در سال ۱۳۸۵، آماری در مورد سود پرداختی شرکتهای تعاونی مرزنشین درج نشده بنابراین در این قسمت فقط آمارهای سال ۱۳۸۴ عنوان شده است.

مطابق جدول کل سود پرداختی تعاونیهای مرزنشین فارس در سال ۱۳۸۴ معادل ۹۱۷۷۷۷/۱۴۸ هزار ریال بوده و تعاونی لامرد با رقم ۱۶۷۸۹۰۷۷ هزار ریال بیشترین میزان سهم (۱۱/۳ درصد) از کل مبلغ سود پرداختی این تعاونیها را به خود اختصاص داده است و پس از آن تعاونیهای علاء مرودشت و اردوان با ۹/۴ درصد و ۷/۴ درصد حائز مقامهای دوم و سوم بوده‌اند.

همان‌طور که در جدول نشان داده شده، تمام تعاونیهای یادشده سود پرداختی نداشته‌اند به طوری‌که تعاونیهای خیرگو، شیخ عامر، چاهورز، دهشیخ، سیگار، گله‌دار و اسیر در این میان متحمل زیان شده‌اند.

شاید یکی از مشکلاتی که برخی تعاونیهای مرزنشین با آن روبرو هستند، تقسیم نکردن سود سهام میان اعضاء است که این مبلغ ممکن است پس از گذشت چند سال متوالی رقم قابل توجهی شده که مشمول مالیات بالایی شود و شرکت برای پرداخت آنها با مشکلات مالی مواجه شده و این امر موجب زیان‌دهی این شرکتها می‌شود. همچنین نوسانها و تغییر قوانین و مقررات تجاری و بازرگانی حاکم بر تعاونیهای مرزی طی سالهای اخیر که تقریباً هر سال اتفاق می‌افتد ممکن است تأثیر نامطلوبی بر عملکرد شبکه تعاونیها از نظر سود پرداختی بگذارد.

جدول ۷. آمار فعالیت شرکت تعاونی مصرف مرزنشینان استان فارس

(ریال)

ردیف	نام تعاونی مرزنشین	سود پرداختی	
		۱۳۸۴	۱۳۸۵
۱	لامرد	۱۶۷۸۹۰۷۷	–
۲	علاء مرودشت	۱۳۹۲۰۴۳۴	–
۳	خیرگو	زیان	–
۴	شیخ عامر	زیان	–
۵	چاهورز	زیان	–
۶	ترمان	۵۷۶۲۰۴۴	–
۷	دهشیخ	زیان	–
۸	سیگار	زیان	–
۹	اشکنان	۸۷۹۵۷۱۷۷	–
۱۰	مهر	زیان	–
۱۱	وراوی	۱۱۰۰۲۲۰۲	–
۱۲	اردوان	۱۰۰۸۵۴۱۸	–
۱۳	گله دار	زیان	–

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

ادامه جدول ۷

ردیف	نام تعاونی مرزنشین	سود پرداختی	
		۱۳۸۴	۱۳۸۵
۱۴	اسیر	زیان	–
۱۵	بیرم	۳۴۰۱۴۲۵	–
جمع کل		۱۴۸۹۱۷۷۷۷	–

مأخذ: اداره کل تعاون استان فارس

۹. نتیجه‌گیری

در این قسمت با توجه به موارد و مسائلی که بیان شد می‌توان نتیجه گرفت که مرزنشینان توانسته‌اند آثار مثبت و قابل توجهی در منطقه برجای بگذارند که مهم‌ترین آنها عبارتند از کالارسانی به افراد منطقه، مبارزه با گرانی و تورم مواد غذایی، بهبود وضع مردم از طریق تأمین درآمد، کم کردن مشکلات دولت در زمینه رساندن کالا به این مناطق، صدور کالاهای داخلی به خارج، ایجاد تحرک در منطقه به دلیل انجام مبادلات، جلوگیری از مهاجرت، سوق دادن مرزنشینان به سمت فعالیتهای سالم و مثبت، تجمع و تشکل مرزنشینان (در مورد تعاونیها).

ولی به‌رغم وجود مسائل یادشده، تعاونیهای مرزنشین فارس تا حدودی پایین‌تر از توان واقعی خود عمل کرده‌اند و عملکرد مبادلاتی آنها نشان دهنده بالاتر بودن میزان رشد واردات (۵۸/۱ درصد) در مقابل صادرات (۲۵/۴ درصد) بوده است. عملکرد تعاونیهای مرزی همواره در گرو دستیابی به محصولات صادراتی متنوع‌تر و قابل عرضه و فروش در بازارهای خارجی است، تا به این وسیله روند فعلی دچار روزمرگی نشده و بر عملکرد بازرگانی منطقه بی‌تأثیر نباشد. بنابراین لزوم تمرکز و گسترش عملکرد تعاونیهای مرزنشین از نظر آثار مثبت آنها الزامی است و باید راه‌حلی برای افزایش صادرات این تعاونیها به دست آورد. در صورت فراهم نکردن زمینه لازم برای ایجاد اشتغال و درآمد برای مرزنشینان، باید منتظر عواقب آن نظیر کاهش واردات و سود آنها و مهاجرت یا روی‌آوردن به سمت فعالیتهایی مانند قاچاق کالا یا مواد مخدر بود.

۱۰. پیشنهادها

- تلاش در راستای صدور محصولات استاندارد و با کیفیت از طریق بازارچه‌ها.
- آموزش غرفه‌داران در زمینه صادرات و واردات و قوانین و مقررات بازرگانی و حتی بسته‌بندی مناسب کالاهای صادراتی.
- جمع‌آوری جدیدترین مقررات تجاری و بازرگانی کشور و ارسال آن برای غرفه‌داران (در قالب ایجاد بانکهای اطلاعاتی).
- تلاش در راستای ایجاد یک تشکل کاملاً خصوصی از میان مرزنشینان برای رفع مشکلات آنها.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

- تلاش در راستای افزایش سبد کالاهای صادراتی بازارچه‌ها.
- ایجاد نمایشگاههای دائمی کالاهای صادراتی در بازارچه‌ها.
- پیگیری امور برای حل مشکلات مرزنشینان و تنگناهای فراروی صادرات از بازارچه‌ها تا رسیدن به نتیجه مطلوب.
- احداث فضاهای مناسب برای ساختمانهای اداری، غرفه‌های تجاری، انبار، فضای سبز و تأسیسات زیربنایی مناسب.
- اعطای تسهیلات مبادلاتی به تعاونیهای مرزی برای نگهداشتن جمعیت، ایجاد اشتغال و درآمد و جلوگیری از قاچاق در حاشیه این مناطق.
- همکاری بهتر وزارتخانه‌های تعاون و بازرگانی برای تجدید سازمان و سالم‌سازی بافت تعاونیهای مرزنشین در چارچوب اهداف، سیاستها و الزامات جدید ملی ومنطقه‌ای.

منابع

الف) فارسی

سازمان بازرگانی استان خراسان (۱۳۸۵)، *معرفی بازارچه‌های مرزی استان خراسان*.

فرمانداری شهرستان سقز (۱۳۸۴)، *معرفی بازارچه‌های مرزی سقز*.

مؤسسه تحقیقات تدبیر اقتصاد (۱۳۸۱)، *قاچاق (از سری بررسیهای امنیت اقتصادی)*، تهران: انتشارات بینا.

نورمحمدی، خسرو (۱۳۷۰)، «بررسی طرح ایجاد مناطق ویژه تجارت مرزی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

نورمحمدی، خسرو (۱۳۷۳)، *جنبه‌های اقتصادی مبادلات مرزی*، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی.

ب) سایتها

سایت اینترنتی اداره کل تعاون استان فارس www.taavon-fars.ir

سایت اینترنتی سازمان بازرگانی استان فارس www.farscommerce.org

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]